

LÕUNAPOOLSED PARTNERRIIGID

Euroopa naabruspoliitika (ENP) hõlmab Alžeeriat, Egiptust, Iisraeli, Jordaaniat, Liibanoni, Liibüat, Marokot, Palestiinat, Süüriat ja Tuneesiat. See koosneb ELi ja 10 partnerriigi kahepoolsetest poliitilistest suhetest, mida täiendab piirkondlik koostööraamistik ehk Vahemere Liit. Reageeringuna lõunanaabruses aset leidvatele demokraatlikele liikumistele suurendas EL 2011. aastal demokraatlike muutuste toetamist ENP raames. 2015. aastal vaadati ENP uuesti läbi.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Liidu lepingu artikkel 8;
- Euroopa Liidu lepingu V jaotis: ELi välistegevus;
- Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 206–207 (kaubandus) ja artiklid 216–219 (rahvusvahelised lepingud).

POLIITIKAVAHENDID

Assotsieerimislepingud on õiguslik alus ELi kahepoolsetele suhetele Alžeeria, Egiptuse, Iisraeli, Jordaania, Liibanoni, Maroko, Palestiina omavalitsuse ja Tuneesiaga. Assotsieerimisleping, mis parafeeriti Süüriaga enne avalike meelevalduste vägivaldset mahasurumist Süüria valitsuse poolt 2011. aastal, ei jõudnudki allkirjastamiseni. ELi ja Liibüa raamlepingu läbirääkimised peatati 2011. aasta veebruaris ning seni ei ole neid uuesti alustatud.

Euroopa naabruspoliitika raames on EL ja selle lõunapoolsed partnerriigid (välja arvatud Liibüa ja Süüria) võtnud vastu kahepoolsed tegevuskavad, partnerlusprioriteedid või assotsieerimiskavad. Neis sisalduvad poliitiliste ja majandusreformide kavad kolme- kuni viieaastaste lühiajaliste ja keskpika perioodi prioriteetidega. Peegeldades ELi ja iga partnerriigi vajadusi, huve ja suutlikkust, on ENP tegevuskavade eesmärgiks eelkõige demokraatlike, sotsiaalselt õiglaste ja kaasavate ühiskondade arendamine, majandusliku integratsiooni ja hariduse edendamine, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ning põllumajanduse arendamine ja inimeste piiriülese liikumise hõlbustamine.

Neid kavasid rahastatakse peamiselt Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendi ja muude temaatiliste rahastamisvahendite kaudu. Toetust võimaldatakse ka Euroopa Investeeringuspanga ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga laenude kujul. EL püüab lõunapoolsete partnerriikidega koostööd edendada ka turulepääsu ning rände ja liikuvusega seotud küsimustes. Läbirääkimised põhjalike

ja laiaulatuslike vabakaubanduslepingute sõlmimiseks on käimas Marokoga ja Tuneesiaga. Liikuvuspartnerlused on sõlmitud Maroko, Tuneesia ja Jordaaniaga ning käimas on läbirääkimised Liibanoniga. Nimetatud raamistikes ja eelkõige 2016. aastal loodud [liikuvuspartnerluse rahastamisvahendi](#) raames rakendatakse mitmeid projekte. Lisaks rahastatakse Alžeerias, Egiptuses, Liibüas, Marokos ja Tuneesias rännet ja liikuvust käsitlevaid piirkondlikke ja kahepoolseid algatusi [ELi Aafrika jaoks mõeldud hädaolukorra usaldusfondi](#) Põhja-Aafrika piirkonna haru kaudu. [Süüria kriisile reageerimiseks loodud Euroopa Liidu piirkondlik usaldusfond](#) (Madadi fond) toetab Süüria pagulasi, riigisiseseid põgenikke ja kohalikke kogukondi Liibanonis, Jordaanis ja Egiptuses.

2008. aastal Euroopa – Vahemere piirkonna partnerluse elavdamiseks loodud Vahemere Liit kujutab endast ELi liikmesriikide ja 15 Vahemere piirkonna riigi, sealhulgas 10 lõunapoolse partnerriigi vahelise koostöö piirkondlikku raamistikku.

PRAEGUNE OLUKORD

A. Alžeeria

Alžeeria kui arvestatav piirkondlik toimija ja oluline energiatootja on ELi jaoks lõunanaabruses olulise tähtsusega partner. Assotsieerimisleping jõustus 2005. aastal. 2017. aasta märtsis toimunud assotsiatsiooninõukogu istungil võtsid EL ja Alžeeria vastu oma ühised [partnerluse prioriteetid](#). Partnerluse prioriteetidega loodi poliitilise tegevuse ja tõhustatud koostöö uuendatud raamistik, mille kesksed elemendid on järgmised: i) valitsemine ja põhiõigused; ii) sotsiaalmajanduslik areng ja kaubandus; iii) energeetika, keskkond ja kliimamuutused; iv) strateegiline ja julgeolekualane dialoog; ning v) inimõõde, ränne ja liikuvus.

B. Egiptus

Euroopa Liidu ja Egiptuse suhteid reguleerib assotsieerimisleping, mis on jõus 2004. aastast. ELi-Egiptuse assotsiatsiooninõukogu võttis läbivaadatud ENP raames 2017. aasta juulis vastu ELi-Egiptuse partnerluse prioriteetid. Kuigi kõik assotsieerimislepingu elemendid jäävad kehtima, asendavad ELi ja Egiptuse ühiselt kindlaks määratud [partnerlusprioriteetid](#) tegevuskava ja annavad partnerlusele suuna aastateks 2017–2020. Neil aastatel keskendutakse järgmistele valdkondadele: i) majanduse ajakohastamine, energiasäästlikkus ja keskkond; ii) sotsiaalareng ja -kaitse; ning iii) valitsemine, stabiilsuse ja nüüdisaegse demokraatliku riigi edendamine.

C. Iisrael

ELi ja Iisraeli suhted on ulatuslikud, põhinedes tugevatel majandus- ja kaubandussuhetel ning tehnilisel koostööl. Lähtudes 2000. aasta assotsieerimislepingust, arenes suhe järgnenud aastatel kiiresti, laienes sisuliselt paljudele sektoritele. 2005. aastal kokku lepitud ELi ja Iisraeli tegevuskava rajaneb ühistel väärtustel – demokraatia, inimõiguste austamine, õigusriik ja põhivabadused – ning sellega edendatakse Iisraeli integreerimist Euroopa meetmete ja programmidega. 2009. aastal otsustas EL, et suhete tõstmiseks „edasijõudnud“ tasemele on vaja edasiminekut Lähis-Ida rahuprotsessis. Koostööd jätkatakse siiski veel [2005. aasta ENP tegevuskava](#) alusel, mida on pikendatud aastani 2020.

D. Jordaania

EL peab Jordaaniat tähtsaks partneriks, kellel on Lähis-Idas stabiliseeriv roll. Kahepoolsete suhete õiguslik alus on 2002. aasta mais jõustunud ELi-Jordaania assotsieerimisleping. 2012. aastal võeti vastu ENP tegevuskava ning 2016. aasta detsembris kiideti heaks uued [ELi ja Jordaania partnerluse prioriteedid](#) ja üldkokkulepe. ENP raames on Jordaania esimene Vahemere piirkonna partnerriik, kellega EL on lõpule viinud tehnilised läbirääkimised „edasijõudnu staatuse“ omandamiseks. 2014. aasta oktoobris tehti algust ELi ja Jordaania liikuvuspartnerlusega. Jordaaniale on antud kaks makromajandusliku finantsabi paketti (esimene 2013. aastal – 180 miljonit eurot, teine 2016. aasta detsembris – 200 miljonit eurot). Rohkem kui 655 000 Süüria pagulast vastu võtnud Jordaania saab toetust Süüria kriisile reageerimiseks loodud Euroopa Liidu piirkondlikust usaldusfondist (Madadi fond). Seoses toetusega, mida EL pakub Jordaaniale Süüria pagulaskriisi tõttu, muutsid EL ja Jordaania assotsieerimislepingut, et [lõdvendada päritolureegleid](#), mida ELiga toimuvas kaubavahetuses kohaldatakse Jordaania eksportijate suhtes.

E. Liibanon

Suhted Liibanoniga põhinevad 2006. aastal jõustunud ELi-Liibanoni assotsieerimislepingul ning 2016. aasta novembris heaks kiidetud [ELi-Liibanoni partnerluse prioriteetidel](#) ja üldkokkuleppel. 2017. aasta juulis toimunud ELi-Liibanoni assotsiatsiooninõukogu kohtumisel lepiti kokku, et peetakse arutelusid liikuvuspartnerluse allkirjastamiseks. EL toetab Liibanoni ühtsust, stabiilsust, sõltumatust, suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust, võttes eriti arvesse olukorra halvenemist naaberriigis Süürias. 4,4 miljoni elanikuga Liibanon on võtnud vastu ligikaudu üks miljon registreeritud Süüria pagulast. Liibanon saab abi Madadi fondist.

F. Liibüa

Pärast Gaddafi režiimi langemist on Liibüas vallandunud kodusõda, mis tuleneb keerulistest poliitilistest, territoriaalsetest, sotsiaalsetest ja hõimudevahelistest lahknevustest. Liibüa on ka tuntud kui Saheli piirkonna inimkaubanduse ja salakaubaveo siirdemarsruut. Sellega seoses püüab EL abistada liibüalasi stabiilse ja kaasava riigi ülesehitamisel. Liit toetab ÜRO vahendamispüüdlusi, mille eesmärk on teha lõpp vaenutegevusele, ning püüab Liibüale ja piirkondlikele sidusrühmadele diplomaatiliselt läheneda. Liibüa ja EL ei ole sõlminud assotsieerimislepingut ega muud omavahelist kokkulepet, kuid Liibüal on võimalik saada rahalisi vahendeid Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendi kaudu. Alates 2016. aastast on [ELi Aafrika jaoks mõeldud hädaolukorra usaldusfondist eraldatud ligi 135 miljonit eurot rändajate kaitsmiseks Liibüas](#).

G. Maroko

Lõunapoolsetest partnerriikidest on ühed kõige paremini väljaarendatud suhted ELiga Marokol. Assotsieerimisleping jõustus 2000. aastal ja uus ENP tegevuskava võeti vastu 2013. aastal. 2008. aastal anti riigile ENP edasijõudnud riigi staatus, kajastades soovi tugevdada ELi ja Maroko vahelist koostööd ning toetada veelgi majanduslikke ja poliitilisi reforme. ELi-Maroko liikuvuspartnerlusega tehti algust 2013. aasta juunis. Käimas on läbirääkimised [viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingute](#) ning põhjaliku ja

laiaulatusliku vabakaubanduslepingu üle. Lisaks jõustus 2014. aastal uuendatud kalanduskokkulepe. Euroopa Liidu Kohtu kahe hiljutise otsuse kohaselt võib EL Marokoga sõlmitud kokkuleppeid rakendada, kuid need ei kehti Lääne-Sahara kohta.

H. Palestiina

EL on Palestiina omavalitsuse peamine rahaline toetaja, kelle iga-aastase kahepoolse eraldise soovitav suurus on umbkaudu 300 miljonit eurot. ELi toetuse üldeesmärk on aidata suurendada niisuguse tulevase elujõulise, sõltumatu ja demokraatliku Palestiina riigi suutlikkust, mis elaks Iisraeli ja teiste naabrite kõrval ühise rahu ja julgeoleku tingimustes. ELi ja Palestiina omavalitsuse suhete õiguslik alus on 1997. aastal sõlmitud [ajutine assotsieerimisleping kaubanduse ja koostöö kohta](#). EL ja Palestiina omavalitsus on allkirjastanud ENP tegevuskava, mis jõustus 2013. aastal. Samal aastal pakkus EL Iisraelile ja tulevasele Palestiina riigile privilegeeritud eripartnerlusi, millega mõlemale osapoolele võimaldataks lõpliku staatuse kokkuleppega seoses erakordselt suurt poliitilist, majanduslikku ja julgeolekualast toetust.

I. Süüria

Pärast seda, kui Süüria valitsus alustas valitsusvastaste protestide vägivaldset mahasurumist 2011. aasta märtsis, on EL rakendanud Süüria režiimi suhtes mitmeid üha piiravamaid meetmeid. Kõik ELi ja Süüria valitsuse kahepoolsed koostööprogrammid on peatatud. EL toetab kaasavaid rahukõnelusi, mille sihiks on Süüriast endast lähtuv poliitiline üleminek. EL on Süüria kriisile reageerimisel olnud peamine doonor. EL ja selle liikmesriigid [on kokku andnud](#) rohkem kui 16,9 miljardi euro väärtuses humanitaar-, arengu-, majandus- ja stabiliseerimisabi. Süüria pagulasi vastu võtvatele naaberriikidele antavat mittehumanitaarabi haldab suuremas osas [Süüria kriisile reageerimiseks loodud Euroopa Liidu piirkondlik usaldusfond](#). Praeguseks on selle fondi kogumaht 1,7 miljardit eurot. 3. aprillil 2017 võttis nõukogu vastu [ELi Süüria strateegia](#). Koosõlas kõnealuse strateegiaga on EL korraldanud Süüria ja piirkonna tuleviku toetuseks kolm konverentsi: esimene neist peeti 2017. aasta aprillis ning sellel osalenud rahvusvaheline kogukond [lubas eraldada](#) 2017. aastal 5,6 miljardi euro ulatuses rahalist toetust Süüria kriisiga seotud humanitaar-, vastupidavus- ja arengumeetmete kindlustamiseks; teine konverents toimus 2018. aasta aprillis ning sellel osalejad [lubasid eraldada](#) 2018. aastal 3,5 miljardit eurot ja aastatel 2019–2020 veel 2,7 miljardit eurot; kolmas konverents peeti 12.–14. märtsil 2019 ning siis [lubati eraldada](#) 2019. aastal 6,2 miljardit eurot ning 2020. aastaks ja järgnevateks aastateks ligi 2,1 miljardit eurot. Humanitaarabi vajadused on jätkuvalt äärmiselt suured. Rohkem kui 11 miljonit süürlast vajab humanitaarabi ja rohkem kui 5,6 miljonit Süüria pagulast on riigist põgenenud.

J. Tuneesia

Alates 2011. aasta Tuneesia revolutsioonist on EL poliitiliselt, rahaliselt ja tehniliselt toetanud selle riigi üleminekut demokraatiale. Kahepoolsete suhete õiguslikuks aluseks on endiselt assotsieerimisleping, mis jõustus 1998. aastal. Tuneesia olulisi edusamme arvesse võttes leppisid EL ja Tuneesia 2012. aastal kokku privilegeeritud partnerluse koos üksikasjaliku [tegevuskavaga](#) aastateks 2013–2017. Juulis 2018 võttis ELi ja Tuneesia assotsiatsiooninõukogu vastu [ajavahemikuks 2018–2020 loodud ELi-Tuneesia privilegeeritud partnerluse](#) peamised suunised. Tuneesia ja

EL algatasid 2014. aasta märtsis liikuvuspartnerluse, mille tulemusena alustati läbirääkimisi [viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingute](#) üle. 2015. aasta oktoobris anti nõusolek [läbirääkimisteks põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduslepingu üle](#). Need läbirääkimised käivad. Aastatel 2011–2016 andis EL Tuneesiale abi kokku 2 miljardi euro väärtuses (sellest 1,2 miljardit eurot toetustena ja 800 miljonit eurot makromajandusliku finantsabina). EL on lubanud 2017. aastal iga-aastast toetuste vormis finantsabi suurendada 300 miljoni euroni ja hoida rahastamist kuni 2020. aastani samal tasemel. 2014. aasta jaanuaris Tuneesias toimunud uue põhiseaduse konsensuslik vastuvõtmine, parlamendi- ja presidendivalimiste edukas korraldamine 2014. aasta oktoobrist kuni detsembrini ning kauaoodatud kohalike omavalitsuste valimised 2018. aasta mais kujutasid endast olulist edasiminekut Tuneesia demokraatliku ümberkujundamise suunas.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlament on Euroopa naabruspoliitikasse täiel määral kaasatud. Parlament teostab väliskomisjoni kaudu järelevalvet ENP rakendamise üle, pidades eelkõige silmas ENP iga-aastaseid eduaruandeid ning ENP läbivaatamist. Väliskomisjon jälgib poliitilist olukorda partnerriikides, vahetades korrapäraselt arvamusi kõrgetasemeliste valitsusametnike, ekspertide ja kodanikuühiskonna sidusrühmadega. Eelarvepädevus võimaldab parlamendil Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendile eraldatavaid summasid vahetult mõjutada. Parlamendi nõusolek on olnud vajalik kõigi ENP lõunapoolsete partnerriikidega sõlmitud assotsieerimislepingute puhul. Parlamendi nõusolekut on vaja ka kõigi uute kaubanduslepingute sõlmimiseks, sealhulgas Maroko ja Tuneesiaga sõlmitavate põhjalike ja laiaulatuslike vabakaubanduslepingute jaoks.

Lõunapoolsete partnerriikide parlamentidega hoitakse korrapäraseid kahepoolseid suhteid [alaliste delegatsioonide](#) abil. Suhteid Maroko parlamendiga tihendati parlamentaarse ühiskomisjoni loomisega 2010. aastal. 2016. aastal moodustati parlamentaarne ühiskomisjon Tuneesiaga, 2018. aastal Alžeeriaga. Parlamentaarsed suhted Süüriaga on kodusõja tõttu peatatud ning ka Liibüas valitsev olukord takistab parlamentidevahelisi suhteid. Piirkondlikul tasandil osaleb Euroopa Parlament Vahemere Liidu parlamentaarsel assambleel, mis korraldab aastas ühe täiskogu istungi ja mitu komisjonide koosolekut. Viimane täiskogu istung toimus [13.–14. veebruaril 2019 Strasbourgis](#), kus Euroopa Parlament andis eesistumise üle Türgi Suurele Rahvuskogule. Parlament on osalenud mitmes ELi valimisvaatlusmissioonis lõunapoolsetes partnerriikides, viimati Liibanonis (üldvalimised) ja Tuneesias (kohalikud valimised). Parlament abistab ka Marokot ja Tuneesiat, mis on demokraatia toetusprogrammi kaks prioriteetset riiki.

María Álvarez López
04/2019

